

Eik Hermann

Oodates aja märke

Teater N099

<p>PLASTIK. Küllap oli eelmine, 20. sajand tüdinud senisest obsessiivsusest mineviku suhtes, igasugustest vanade stiilide uuestisünnitamistest 19. sajandil, et pidas õigemaks teha minevikuga lõpparve, tõmmata kriips alla ja pürgida absoluutse uudsuse poole. See püüdlus oli üheks hetkeks sedavõrd edukas, et võiski rääkida selgest katkestusest minevikuga, vähemalt kuvandite tasandil. Kusjuures neid katkestusi ei olnud ainult üks, vaid need hakkasid aina korduma, iga uus stiil tekitamas katkestuse eelmisega. Aja märkide asemel hakati eelistama uut ja klantsi. Seda eelistust võiks kõige paremini kehastada <i>plastik</i> – materjal, mis justkui ei kulugi.</p>	<p>KULUTAMINE. Ühel hetkel asendus imetus plastiku vastu jälestusega. Aja märgid said uuesti oluliseks. Aga kiirenenud uuendustsüklid siiski jätkusid. See ei võimaldanud aja märkidel loomuldasa tekkida. Ja ega kannatust poleks selleks niikuinii piisavalt jätkunud. See tekitas omakorda küsimuse, kuidas tekitada aja märke kunstlikult ja kiiremini: kuidas <i>kulutada</i>? Kulutamisel on ka teine, pragmaatilisem külg: kui materjali kunstlikult <i>eelkultutada</i>, on selle eluiga lühem ja klient peab tihemini uusi kaupust ostma.</p>	<p>DIGITAALNE TEHISAEG. Maarin Mürk jutustab oma terases retroteemalises kirjutises kummalise loo ühest laivist Sinilinnus, kus bändi taha ekraanile näidati sedasama pilti, mida niikuinii lavalt näha võis, aga läbi retrofiltri. See oli justkui laivis sünteetisid minevik, st nii olevik kui ka minevik samaaegselt, õigemini, isegi mitte minevik (sest see eeldaks seedimispingutust), vaid <i>minevikutunne</i>, mis võimaldab tunda nostalgiat vahetu olevikuhetke vastu, aga ühtlasi ka ajahetke vastu, mil tunti veel päris nostalgiat. „Instant nostalgia for free,” nagu üks taolist võimalust pakkuv äpp ennast reklaamib. Mehaaniliste aja märkide kõrvalle on saanud ka digitaalsed.</p>
<p>KANNATAMATUS. Selles mõttes on Elis Saarevälja teos sümptomaatiline. Selle asemel et lasta ajahambal kanga kallal oma aeglast ja loomulikku kulutamistööd teha, otsib ta kiiremaid viise kulumisjälgede loomiseks. Talle tuleb appi hape. Tulemus ei kannu niivõrd muljet kulumisest, vaid ennekõike kiirustamisest, kannatamatusest, vägivaldla üle elanud kangast.</p>	<p>PAROODIA. Selles mõttes on Elis Saarevälja teos läbinägelik. Kuidas teisiti tuua meie silme ette nüüdisajale iseloomulikke ajamärke, kui mitte teosega, milles aja märgid on tekitatud kiirustava kulutamise abil? Võib-olla resoneerub selline tehivare kõige paremini varematega meis endis – isikuvaremete ehk varisemisohhtlike eksisikutega, kelle elulood ja pikaajalised plaanid ei ole enam terviklikud, õigemini, ei ole kunagi olnud terviklikud.</p>	

6.–15. oktoober 2016

Elis Saareväli

KÜLLALTKI HÄSTI

Installatsioon, töödeldud kangas

V Artishoki Biennaal

Eik Hermann

Oodates reaalsust I

Teater N099

6.–15. oktoober 2016

V Artishoki Biennaal

<p>Midagi on tulevikuga lahti. Kui modernsuse kõrgajal loksasid kõiksugu utoopilised visioonid, siis nüüd on julge unistamine muutunud harulduseks. William Gibsoni romaanis „Mustrituvastus” ütleb üks tegelane otse, et meil ei olegi tulevikku.</p> <p>„Vähemalt mitte niisuguses mõttes, nagu meie vanavanematel oli, või nagu nad mõtlesid, et neil on. Täielikult ettekujutatud kultuurilised tulevikud olid möödunud ajastu luksus, sellise ajastu, kus „praegu” oli mingi suurema kestvusega. Meie jaoks võivad asjad muutuda nii järsku, vägivaldselt ja sügavalt, et niisugustel tulevikel nagu meie vanavanemate oma pole piisavat praegust momenti, millel rajaneda. Meil pole tulevikku, sest meie olevik on liiga lenduv. Meil on ainult riskikalkulatsioonid. Praeguse hetke stsenaariumide lahtiharutamine. Mustrituvastus.” (Jaak Tombergi tõlge)</p>	<p>Midagi on reaalsusega lahti. J. G. Ballard kirjutab sissejuhatuses oma romaanile „Crash”:</p> <p>„Tasakaal fiktsiooni ja reaalsuse vahel on viimastel aastakümnetel märkimisväärselt muutunud. Nende rollid on järjest rohkem ümber pööratud. Me elame maailmas, mida valitsevad kõiksugu fiktsioonid – lauskaubandus, reklaamitööstus, poliitika, mis on käsitletav reklaamitööstuse alamharuna, igasuguse kogemusele vastava originaalse reaktsiooni ennetav tühistamine teleekraani poolt. Me elame hiiglaslikus romaanis. Kirjanikul on nüüd üha vähem tarvis oma romaanile fiktsionaalset sisu leiutada. Fiktsioon on juba olemas. Kirjaniku ülesandeks on leiutada reaalsus.” (Jaak Tombergi tõlge)</p>	
<p>Gibsoni tegelasel on õigus ja ei ole ka. Ta ütleb, et meie kogemusest on kadunud tulevik. Ometi, mida muud on tulevik, kui mitte ootused – ennustused, eelaimused? Ja ootusi on nüüdisajal väga palju. Liigagi palju. Neid on sedavõrd palju, et neid on raske muuta mingiks stabiilseks ootuste kogumiks, millel saaksid rajaneda pikaajalised tegevusplaanid. Aga nad on olemas, isegi kui nende olemasolu on labiilne, virvendav. Meil ei ole enam ühte suurt tulevikku, vaid paljude väikeste mikrotulevike tunglemine (igaüks sihtimas mõne meie mikroihha rahuldamist), mida meie ümbrus meist aina enam esile ässitab. Elueesmärkide mitmuse ja ebaselgusega hakkamasaamine oli seni olnud väga väheste talumisvõimeliste pärusmaa. Praegu elab aga suur osa inimestest just nii.</p>	<p>Selles mõttes on Andres Lõo projekt nostalgiline. Ta lähtub modernsuse mõttemaailmast, mis unistas totaalsest kontrollist ning väljendas seda suurtes fantastilistes visioonides. Kui aga ümbritsevad tulevikke/olevikke on niigi palju, kas ei mõju tema pakutu loodetule risti vastupidiselt?</p>	<p>Selles mõttes on Andres Lõo projekt igati ajakohane. Kas mulje tekitamine autonoomse tuleviku/oleviku võimalikkusest, selle nimel, et see aja jooksul ka tegelikult tekkida saaks, ei võiks olla just üks taktikatest, mille abil leiutada nüüdisaegsete fiktsioonilademetete kõrvale ka reaalsusesaarekesi?</p>

Andres Lõo

UTOPIAANA
Etendus, ~30 min

Eik Hermann

Oodates lihtsust

Teater N099

6.–15. oktoober 2016

V Artishoki Biennaal

Mida õieti tähendab see, kui meile nüüdisajal räägitakse *liikumisest*, sellest, kui vajalik on aina edasi liikuda, mitte peatuda? Mingil vaistlikul tasandil võib ju aru saada, mida see tähendada võiks. Aga järele mõeldes: me oleme ju loomad, me liigume, liigutame niikuinii. Või tähendab see iseäranis intensiivset liikumist, peatumatust? Ilmselt mitte. Pigem tähendab see nõuet püsida arenemises. Küllap on see soovitus heatahtlik. Küllap oli millalgi sellel soovitusel ka oma viljastav jõud, siis, kui asju tehti kindlal viisil vaid sellepärast, et nii oli alati tehtud. Kuid nüüdseks on liigutamise- ja arenemise nõuet saanud üheks peamiseks valitsemistehnikaks: liigutage, suhelge lakkamatult, „arenege” aina edasi, sest siis ei ole teil aega järele mõelda ega saa tekkida midagi, mis võiks valitsevat olukorda kuidagi ohtu seada.

ALTER EGO. Kogemata kombel Argentinasse maailmasõjalõksu sattunud kirjanik Witold Gombrowicz hakkas 1953. aastal pidama avalikku päevikut. See algas nii: „ESMASPÄEV. Mina. TEISIPÄEV. Mina. KOLMAPÄEV. Mina. NELJAPÄEV. Mina.” Päevik jätab Gombrowiczist mulje kui iseäranis egotsentrilisest inimesest. Uurima hakates selgub siiski midagi keerukamat. Gombrowicz teadis, et meedia tema isiksust niikuinii moonutab. Nii otsustas ta selle moonutuse juba etteruttavalt läbi viia: teha endast samasugune tegelane nagu neid leidub tema romaanides. Sündis Gombrowiczi *alter ego*, kes juhtumisi kandis temaga sama nime. Siin ilmnevad kaks aspekti, mis on olulised ka nüüdisaegsete avataride juures: esiteks soov kaitsta oma tegelikku isiksust; teiseks soov läbi proovida enda isiksuse alternatiivseid versioone, olla (kas või näiliselt) keegi muu.

AVATAR. Väidetavalt kasutati sõna „avatar” esialgu Indias, et tähistada mõne jumaluse laskumist oma täiuslikust vormist ebataiuslikumale, kehalisele kujule, millega inimestel oleks lihtsam suhestuda. Mõni aastatuhat hiljem võeti sama sõna uuesti kasutusele arvutimängudes, seekord selleks, et tähistada virtuaalset tegelast, kellega mängija saaks samastuda. Nii et kui esialgu viitas avatar ideelise olendi saamisele kehaliseks, siis nüüd aitab see kehalisel olendil samastuda ideeliselega. Irooniline on ka see, et avatarid võeti (taas)kasutusele selleks, et inimesed suudaksid kuidagigi samastuda virtuaalreaalsusele iseomase abstraktsusega; nüüdseks aga peavad nii mõnedki inimesed enda (nt sotsiaalmeedias) loodud avatar-isiksust reaalsemaks kui enda päriselulist mina.

Mis seob liikumist ja avatare *sünesteesiaga*? Saan vaid spekuloida. Mida kiiremaks läheb elurütm, seda vähem jõuavad mõtted ja kogemused areneda n-ö täiskujule ning seda enam hakkab kogemus sarnanema sünesteetiku omaga – täiskujul mõttekäike hakkavad asendama audiovisuaalsed kaadrikatked, mis sulanduvad üksteisesse ja kutsuvad esile aina uusi kaadreid. Isiksus nii turbulentses kasvukohas hästi ei kasva. Aga sellest pole midagi, sest oma isiksuse saan ma laenata avatarilt või üldse igasuguselt virtuaalselt esindajalt, kes oma lihtsuses esindab sümboolselt kõike seda, mis ma oma elus hästi olla ei suuda. Ja mis kõige parem: avatar-isiksusi saan luua mitu, nii et igaüks saab esindada mõnda mu fantaasiafragmenti, ilma et peaksin neid üldse kuidagi tegelikkusega ja omavahel kokku sobitama.

Kristel Saan

ORGAANILISELT KASVANUD

Installatsioon, video, performance

Eik Hermann

Oodates mitmekesisust

Rääkides linnaruumist, eristab Christopher Alexander kolme tüüpi sotsiaalseid kudesid.

„Heterogeenses linnas on kõiksugu elustiilide ja kultuuride inimesed läbisegi koos. See näib rikkalik. Tegelikult aga summutab see igasuguse olulise varieeruvuse, peatab enamiku eristumisvõimalustest ja julgustab konformsust. See kipub taandama kõik elustiilid madalaimale ühisnimetajale. Pealtnäha heterogeenne osutub homogeenseks ja igavaks.”

„Getodest koosnevas linnas on inimestel toeks algelisimad ja banaalseimad eristumisvormid: rass ja majanduslik staatus. Kuid sisemiselt on getod siiski homogeensed. Märkimisväärselt teistsugused elustiilid ei saa siin esile kerkida. Getode elanikud ei ela neis vabatahtlikult, nad on ülejäänud ühiskonnast eraldatud, nad ei suuda oma elamisviise edasi arendada ja nad on tihti ebatolerantsed teistsuguste eluviiside vastu.”

Tihti tehakse nägu, nagu valik olekski ainult nende kahe alternatiivi vahel. Seda ka suuremas, üleilmses skaalas: piirideta maailmas on ohuks ühesugustumine; rangete jäikade piiridega maailmas on ohuks getostumine. Alexander pakub siiski välja ka kolmanda variandi:

„Linnas, milles on palju erinevaid suhteliselt väikesearvulisi subkultuure, millest igaüks asub omaette identiteediga kohas ja on teistest subkultuuridest eraldatud elamutevaba alaga, saavad välja areneda uued elamisviisid. Inimesed saavad oma elukoha valida subkultuuri järgi, mis nendega sobib, ning sellegipoolest kogeda paljusid enda omast erinevaid elamisviise. Kuna iga selline ümbruskond julgustab vastastikust toetamist ja tugevate ühiseväärtuste teket, saavad inividid siin kasvada.” Alexander nimetab säärast sotsiaalset kudet subkultuuride mosaiigiks.

Mis vastaks subkultuuride mosaiigile üleilmsel skaalal? Ei vastaks ilmselt midagi. See on sedavõrd skaalatundlik lahendus. Mis ütleb mulle, et lahendust mitmekesisuse ja identseuse probleempundardele on otsitud valelt skaalaastmelt.

Teiseks ütleb see mulle, et liiga endastmõistetavalt on võetud *piiri* mõistet. Tehakse nägu, nagu oleks olemas ainult ühte sorti piire, samas kui tegelikult on neid palju erinevaid. Nad on erineva paindlikkusastme ja iseloomuga, nad pole üksnes füüsilised, vaid võivad olla ka näiteks sotsiaalmajanduslikud või psüühilised. Ühed võivad teisteks üle minna. Ja üldse nad mängivad omavahel kokku põnevatel viisidel, mida siiani kahjuks veel üsna vähe tuntakse.

Selles mõttes on SKATKA teos läbinägelik. Võltsvalik piiride avatuse ja jäiga suletuse vahel, mida ülerahvalikud vaidlused aina üle kinnitavad, tuuakse siin otse meie silme ette ja mängitakse kokku ühe looga, mis on eestlastele olnud isearanis kallis.

Selles mõttes on SKATKA teos lühinägelik. Kas teema ei paku peegeldamise ja aasimise kõrval võimalust millekski hoopis enamaks? Kas puntraid lahtiharutavas teema avamises ja rikkamate võimaluste näitamises ei peituks hoopis suurem kriitiline potentsiaal?

SKATKA

OKASRIIGIKE
Video

Eik Hermann

Oodates lähedust

Teater N099

<p>VÕORUS OMASE SEES. Seda, kes on võõrad ja kes omad, on traditsiooniliselt paika pandud mingisuguste piiride järgi. Need, kes tulevad piiri tagant, tekitavad umbusaldust ja eelarvamusi. Ka omasid, kes käituvad veidi kummaliselt, hakatakse kahtlustama piiritaguseses.</p> <p>Viimastel sajanditel on tekkinud uusi, alternatiivseid võimalusi omasuse ja võõruse omavaheliseks suhestamiseks. Nii ütles Freud, et meis igaühes on süvakihistusi, mis jäävad meie pindmiste, enamasti heatahtlike motiivide suhtes tuumselt vaenulikuks – võõrus peitub otse meie sees. Ka näiteks David Lynch mängib oma filmides selle mõttega, näidates hubase ja õdusa koduatmosfääri alt ja vahelt esile kerkivat võõrast ning ähvardavat süvailma.</p>	<p>OMASUS VÕÕRA SEES. Üks valdkond, mille puhul omasuse ja võõruse suhestamisest üle ega ümber ei saa, on inimeste suhe masinatega. Ühel hetkel kolisid masinad tehastest ka kodudesse. Neid esitati inimese truude abilistena, kes olid nõus neid ilma nurinata teenima, näiteks lakkamatult taasesitama plaatidele uuristatud muusikat. Õige pea aga lisandusid sellele negatiivsed stsenaariumid, hirmud inimkonna allajäämisest uutele tarkadele masinatele ja inimkonna masindumise bürokraatiates.</p> <p>Siiski, hirmutamise kõrval kerkisid kohe esile ka teistsugused teemad. Ühel või teisel moel mängivad sellised filmid nagu Ridley Scotti „Bladerunner” ja Spike Jonze’i „Temake” mõttega inimese ühtsustundest ning lähedusest masinatega.</p>	
<p>VÕIM. Töökorras satelliidid on ennekõike võimu tööriistad. Oma positiivse külje on nad meie poole alles hiljuti pööranud. Seni täitsid nad ennekõike militaarseid ülesandeid ja olid osaks üldisest jälgimisvõrgustikust. Kuid selle kõrval, et teenida võimulolijaid, võib rääkida ka sellest, et infrastruktuur, mille osaks satelliidid on, muutub inimlikest võimulolijatest aina iseseisvamaks ja on saanud omaette võimu kantsiks, mida hoopis inimesed ise teenima peavad.</p>	<p>Kõike eelöeldut silmas pidades võiks küsida, kas intiimne ja sümpaatne mõju, mis Taavi Suisalu teosel on, ei tulene mitte tuumselt võõrapäraste elementide täpsest kokkumängust: hubases atmosfääris mängib üks masin meile ette võõraid helisid – ekslikult ellu ärganud endise võimuaparaadi osamasina saadetud vigased signaalid on järjekordsete masinate abil tõlgitud inimkõrvale kuulatavaks. Ja ometi mõjub see tavaliselt, võib-olla kõige tavalisemalt üldse.</p>	<p>VÕIMETUS. Errusaatmise fakt tekitab satelliitide tajumises kannapöörde. Mahajäetud tööstushoonetega sarnaselt hakkavad nad peale funktsiooni kaotamist esile kutsuma hoopis kaastunnet ja nostalgiat. Justkui vabastaks võimuvõrgustikust lahtilülitumine nad automaatselt senisest taagast. Selles mõttes võib ekssatelliite pidada kõige nüüdisaegsemateks varemeteks, mis mõjuvad tänu ligipääsmatusele veel eriti eksootiliselt.</p>

6.–15. oktoober 2016

Taavi Suisalu

ETÜÜDID MUSTAS

Installatsioon, satelliidid, vinüülplaat, modifitseeritud vinüülimängija, vastuvõtja, laud, tool, erinevad materjalid

V Artishoki Biennaal

Eik Hermann

Teater N099

Oodates sisu I

Info ülekülluse ajastul muutub kõige väärtuslikumaks ressursiks tähelepanu, kirjutab Michael H. Goldhaber. Mida rohkem on infotükke, seda vähem igaühele neist tähelepanu jagub ja seda tihedamaks muutub konkurents tähelepanu nimel erinevate infotükkide, aga ka inimeste vahel.

Selles kontekstis saab rääkida tähelepanu püüdmisest ja võitmisest. Meelitus-signaali, mis täidavad meie füüsilist ja virtuaalset avalikku ruumi, tõmbavad meid aina rohkematesse suundadesse korraga.

Meelitus on kahtlemata mõnus. See tekitab mulje, et midagi head on varsti juhtumas. Õigupoolest, kui ma meelitustele järele annan, siis minus midagi juba juhtubki: ma panen ennast valmis. Isegi kui ma olen pealtnäha täiesti passiivne, on mu kehameel pidevalt aktiivne. Ootused on üles köetud, aga keha ka. Mida tihedamini seda juhtub, seda harjumuspärasemaks see saab. Ühel hetkel ma ei saagi enam teisiti: muutun rahutuks, kui pinge langeb ning ootused ja keha korraks jahenevad. On see halb või hea?

Helilooja John Cage peab igavust ja rutiini loomingu üheks oluliseks komponendiks. Ta kirjutab, et kui tal parajasti ideid ei ole, siis ta teeb midagi lootusetult igavat, näiteks koorib kartuleid. Õige pea on ideed platsis.	Kirjutades raudteejaamade ooteruumidest, nendib Tõnu Õnnepalu, et neis on midagi olulist muutunud. Vaksalites „ei istuta enam mitte pika teekonna, vaid kojujõudmise ootuses”. Sama saaks öelda pea kõikide ooteruumide kohta. Aga ooteruumid on ühtlasi igavlemise ruumid.
Millal teil viimati igav oli? Kui kaua see kestis? Oli see meeldiv või ebameeldiv?	Kas igavuse puudumist tuleks pühitseda kui tõhususe kasvu? Kui võitu debiliseeriva ja nüri rutiini üle? Või tähendab see kujutluste kasvukohtade vaesestumist?

6.–15. oktoober 2016

Miks näitab Sigrid Viir meile pilti pilvest (valguskastis)? Ma ootan midagi veel. Ma ootan, et see pilv muutuks, et midagi juhtuks. Ma tahan midagi, millele sõnad taha hakkaks. Või vähemalt mingit mõju. Midagigi! Aga Sigrid Viir ei anna mulle seda. Ei mingit sisu. Ta valmistab mulle pettumuse. See on hästi valmistatud pettumus. Pettumus on igavusele üsna lähedane: kui mitte ema, siis vähemalt lähisugulane.

Oo, milline julgus! Enamik inimesi tahavad jääda meelde, ütelda midagi olulist. Ja kardavad olla igavad, valmistada pettumust. Selle asemel annab Sigrid Viir meile midagi, mida me ei taha, aga vajame. See on kehameeleline mõjutaktika, mida võiks nimetada moraliseerivaks, aga ka ravivaks.	Oo, milline laiskus! Lõppude lõpuks võiks sama rääkida igasuguse kunstiteose kohta, mis ei tööta. Valmistada teos, mis peabki pettumust valmistama, õnnestuma oma luhtumise läbi, on kõige suurem kindla peale minek üldse. On see halb või hea?
--	--

V Artishoki Biennaal

Sigrid Viir

OOTESAALI IMPROVISATSIOON
Valguskast, A4 foto

Eik Hermann

Oodates sõnu I

Lõppude lõpuks mängib vägivald ühiskondlike vahekordade kindlustamises endiselt võtmerolli, kirjutab aktivist ja antropoloog David Graeber.

„Me ei ole harjunud hooldekodusid või panku või isegi haigekassat pidama vägivaldseteks institutsioonideks, või kui me seda teeme, siis kõige abstraktsemas ja kujundlikumas tähenduses. Kuid vägivald, mida mina silmas pean, ei ole abstraktne. [---] Ma pean silmas vägivalda selle sõna kõige otsesemas tähenduses, sellist, mille puhul üks inimene lööb teist kaikaga lagipähe. Kõik äsjamainitud institutsioonid on seotud ressursside jagamisega omandiõiguste süsteemi raames, mida valitsused reguleerivad ja turvavad viisil, mis lõppude lõpuks toetub jõukasutuse ähvardusele. „Jõukasutus” on omakorda eufemistlik viis, et viidata vägivallale, see tähendab võimele kutsuda välja vormiriietuses inimesed, kes on valmis teisi inimesi ähvardama kaikaga lagipähe löömisega. On kummaline, kui harva demokraatlike tööstusriikide kodanikud sellele mõtleavad või kuivõrd vaistlikult kalduvad nad selle osatähtsust alahindama. Just seetõttu on näiteks võimalik, et ülikoolide doktorandid veedavad päevi raamatukogudes, süvenedes Foucault’st inspireeritud teoreetilistesse traktaatidesse, mis räägivad sunnimeetodite vähenemast tähtsusest nüüdisaegses elus, ilma et nad kordagi mõtleksid selle peale, et kui nad oleksid ealeski teinud katset siseneda nende seinte vahele ilma asjakohaseid dokumente ette näitamata, siis oleks välja kutsutud relvastatud inimesed, et neid füüsiliselt eemaldada, ükskõik kui palju jõudu selleks ka vaja läheb.”

A: Õudne.

B: On jah õudne.

A: Ei olegi nagu midagi öelda.

B: Jah, mul ei ole ka sõnu.

A: Sul on hea. Sa ei pea sellest kirjutama.

B: On tõesti. Millest sa kirjutada kavatsed?

A: Ei tea. Kasearu taotlusest saan ma muidugi aru, see on väga õilis. Ning naised, kes niiviisi julgevad avalikkuse ette tulla, riskides mõnituste ja vastusüüdistustega – müts maha, eks.

B: Jah, just. Väga vaprad.

A: Millest ma aga eriti aru ei saa, on see viis, kuidas kunstnik asja raamistab. Justkui kohtusüsteemi vastu, mis on külm, kalkuleeriv, kantseliitlik. Mehelik. Kas see ei ole liiga lihtne vastandus? On ju natuke ka arusaadav, miks kohtusüsteem ei saa neid jutte võtta sama usaldavalt kui meie. Kohtusse jõuab ju ka valesüüdistusi. Ning üldiselt kohtusüsteem tahab selliste tõsiste süüdistuste puhul väga kindel olla, et need vastavad tõele. Seepärast satubki terve rida juhtumeid halli alasse ja vägivallatsejad kasutavad seda ära. Ma tõesti ei saa aru, kuidas on kohtusüsteem selles süüdi.

B: Võib-olla on asi lihtsam. Isegi kui see kõik on tõsi, on ikkagi tähtis tuua esile seda inimlikku poolt, panna vaatajad läbi elama hirmu- ja jõuetustunnet, mis naist sellises olukorras valitseb, tema haavatavust. Anda sellistele naistele hääl ja julgustada seeläbi ka teisi naisi rääkima.

A: Tjah, peab mõtlema. Väga tundlik teema igatahes, millest rääkides on raske rahulikuks jääda.

B: On. Mis pealkirjaks saab?

A: Ma ei teagi. „Oodates jõudu”?

Või „Oodates õiglust”?

B: Võib-olla hoopis „Oodates kõrvu”?

A: Võib-olla tõesti. Eks näeb.

Flo Kasearu

PRIVAATSUSE SOOVIAVALDUSE ILMESTAMINE

Performance koostöös

Pärnu Naiste Tugikeskusega, ~2 h

Eik Hermann

Oodates sisu II

Teater N099

Rääkides Hollandi 17. sajandi maalikunstist, juhib Svetlana Alpers tähelepanu kirjade motiivile, mida siin ikka ja jälle kohtub: keegi (enamasti naine) loeb kirja, saab kirja, kirjutab kirja. Vaatajana me ei näe, millest kirjad on: sisu on varjatud. See tähendab, et maalid ei ole loolised, ei jutusta meile mõnda lugu. Kuna maalid ei ole loolised, siis ei paku nad midagi tõlgendada: sisu on puudu. Kinni on püütud lihtsalt üks hetk, kahtlemata oluline hetk tollaste hollandlaste igapäevaelust. Ainuke, mida siin teha saab, on samastumine – mitte sisuga, vaid teatava kehameelelise seisundiga, mis on omane rahulikule, eneseunustusega piirnevale süvenemisele. See tähendab: tähelepanu on suunatud ühele tegevusele, suhtlemisele kellegagi, keda pole kohal ja kellest me ei tea midagi ega saagi teadma.

Ma ei tea, kui tavaline selline süvenemine tollase hollandlase elus oli. Tõenäoliselt mitte eriti: oli sealse majanduse kõrghetk, elu oli tormiline. Nagu Alpers näitab, kasutati tollal Hollandis info kiiremaks ja tõhusamaks edastamiseks ennekõike visuaalseid vahendeid, näiteks kaarte. Siin on selged paralleelid nüüdisajaga, mil sõna peetakse tihtipeale liiga aeglaseks ja abituks sõnumiedastajaks.

Mida selle taustal arvata piltidest, mis pühitsevad (või vähemalt *näitavad*) jäägitut süvenemist ja rahu, mis sellega kaasneb? Kas siht on seda (haruldast?) rahu sisendada ka vaatajatesse või tuletada meelde selle tähtsust? See oleks kehameeleline mõjutaktika, mida võiks nimetada moraliseerivaks, aga ka ravivaks.

Info ülekülluse ajastul muutub kõige väärtuslikumaks ressursiks tähelepanu, kirjutab Michael H. Goldhaber. Mida rohkem on infotükke, seda vähem igaühele neist tähelepanu jagub ja seda tihedamaks muutub konkurents tähelepanu nimel erinevate infotükkide, aga ka inimeste vahel.

Selles kontekstis saab rääkida aina suuremast tungist tähelepanu püüda. Tähelepanujahist. Kahtlemata saab tähelepanu võita ka sisu abil – rääkida tähelepanuväärivat, mõtteainet pakkuvat juttu. Kuid on ka lühemaid, otsesemaid teid: saab kasutada pilte ja helisid, mis suhestuvad otse meie (enamasti mitteteadlike) tähelepanumehhanismidega. Meelitussignaalid, mis täidavad füüsilist ja virtuaalset avalikku ruumi, tõmbavad meid aina rohkematesse suundadesse korruga. Kui me meelitustele järele anname, on tulemuseks hektilisus, mis ei luba põhjalikul kogemusel korralikult tekkida. Hirmuatmosfäär, mille tekkimist eri vahenditega julgustatakse, ei tee asjade seisu just paremaks ning võimendab veelgi erutuse ja ärevuse segu, mida meelitussignaalidki juba esile kutsuvad.

Sten Saaritsa heliinstallatsioon koosneb kahest komponendist. Esiteks tähelepanu püüdvad väljendid, mis ometi ei ütle midagi – on küll pakend, aga sisu on puudu. Teiseks madalsageduslikud, inimkõrvale tajumatud helid, mis tekitavad pahaendelise tajumeeleolu. Kokku kutsub see saalisviibija kehameeles esile samasugust ärevusolukorda, nagu seda teeb nüüdisaja ühiskondlik ümbrus. Saarits kasutab kehameelelist mõjutaktikat, mida võiks nimetada performatiivseks, aga ka provokatiivseks.

6.–15. oktoober 2016

Sten Saarits

RAMBITULED

Heliinstallatsioon, 6 ruuporkõlarit,
1 madalsageduskõlar

V Artishoki Biennaal

Eik Hermann

Oodates sõnu II

Teater N099

A: Ma ei oska selle teose kohta midagi kirjutada.
B: Mis mõttes „ei oska“?
A: No ei oska. Vaatan seda ja ühtegi mõtet ei teki, lihtsalt meeolelu.
B: Mis meeolelu?
A: Kummastus vist. Siin on palju elemente ja materjale ja motiive koos, mis kõik on omaette toredad. Ma vaatan seda ja midagi justkui tekib, rida mõjuvirendusi. Aga need ei koonu selgeks tähenduseks.
B: No siis kirjuta sellest. Meelita mingi teemaarendus siit välja, 2500 tähemärki ju ikka kokku saad. Üks mõte viib teiseni, kuni lõpuks ongi jutt koos.
A: See oleks inimeste petmine.
B: Kuidas nii?
A: Noh, et kirjutad ja nemad pühendavad sellele aega. Üritavad mõista, aga tegelikult polegi midagi mõista, sest mul polegi midagi ütelda. Õigemini, ma lausa ei taha midagi ütelda. Tahaks, et oleks lihtsalt see teos ja et minu sõnu ei oleks selle kõrvale vaja.
B: Aga sa ju lubasid korraldajatele, et sa kirjutad. Lisaks vastutus kunstniku ees.
A: Lubasin jah, aga ei tule välja.
B: Mis sa ronisid siis sinna biennaalile? Tahtsid ennast huvitavaks teha? Jätta muljet mitmekülgsest isiksusest ja nii?
A: Vist küll, jah.
B: Oled sa üldse isiksus?
A: Seda veel uuritakse.
B: Rohkem nad sind ei kutsu.
A: Küllap vist.
B: Paha lugu.
A: Kuigi lootus jääb
B: Vaevalt küll.
A: Vaevalt küll jah.

A: Kas alati peab olema midagi kirjutada?
B: Mitte tingimata.
A: Kas see, kui mul ei ole teosest midagi kirjutada, tähendab, et teos on halb?
B: Mitte tingimata.
A: Või tähendab see lihtsalt, et mulle teos ei meeldi?
B: Mitte tingimata. Kuigi: kui sa ei oska teosest midagi kirjutada ja sa tunned, et sa peaksid, siis see võib tekitada ebameeldivustunnet, mille sa võid omistada teosele.
A: Kas see, et ma ei oska teosest midagi kirjutada, tähendab, et see ei mõju mulle piisavalt?
B: Mitte tingimata. See võib tähendada lihtsalt, et sa ei oska oma kogemust sõnadesse panna.
A: Kas see tähendab, et ma olen halb kirjutaja?
B: Võib-olla.
A: Erialast haridust mul ju ka pole.
B: See võib ka eelis olla. Värske kõrvalpilk ja nii.
A: Mis värskest pilgust sa räägid, kui ma ei oska midagi kirjutada?
B: See võib tähendada ka, et teos avaldab sõnastamisele sedavõrd suurt vastupanu. Et see ongi päris kunstiteos, mitte mingi tõlgendamise toormaterjal.
A: No ma ei tea.
B: Niikuinii räägitakse liiga palju. Ja liiga vähe on selliseid teoseid, mis oleksid tummad. Et isegi, kui enne oli suur jututuju, siis astud saali – ja korraga ei taha enam midagi ütelda.
A: No ma ei tea. Võib-olla. Õnneks on üheksa kriitikut veel.

6.–15. oktoober 2016

Eike Eplik

LAVASTUS

Skulptuuriinstallatsioon, portselan, kips, puit, kuld, erinevad materjalid

V Artishoki Biennaal

Eik Hermann

Oodates reaalsust II

Teater N099

6.–15. oktoober 2016

V Artishoki Biennaal

<p>Douglas Couplandi 1995. aasta romaanis „Microserfs” läheb Microsoftis programmeerijana töötav peategelane ühel päeval raamatukokku, et laenutada raamatuid kiirteede ehitamise kohta. Avastades, et neid on väga vähe, nendib ta imestunult: „Iseenesest võiks ju eeldada, et meil võiks olla terveid staadioneid, mis on pühendatud kiirteede kummardamisele, arvestades, kui suurt rolli need meie kultuuris mängivad. Aga ei. Tühjus. Pakun, et me kompenseerime seda mineviku puudujääki praegu Infobahni – infokiirtee – ülehaipimise abil.” Hiljem reageerib teine tegelane (nimega Ethan) uudiskaadritele Los Angelese maavärinas kahjustada saanud infrastruktuuriobjektidest nutmapuhkemisega. Ühte eriti laastatud viadukti nähes ütles ta mulle: „Mu esimene kohting oli selle mahasõidutee kõrval – me istusime teetammil ja vaatasime, kuidas autod mööda sõidavad.” Igal juhul tegi see pilt meid kõiki väga kurvaks: hiilgav infrastruktuur varemtes, nagu sandistunud titaan. Sõime hommikust, lehitsesime „Maanteeprojekteerimise käsiraamatut” (1975) ja vaatasime kokku kukkunud struktuure.”</p>	<p>Oleme harjunud mõtlema võimust kui üksikute väljavalitud privilegeeritud inimeste privileegist või siis millestki, mis asub kindlate tunnustega inimeste klassi käes. Hiljem on selle kõrval tulnud võimalus mõelda võimust kui võrgustikulisest nähtusest, mis sünnib paljude väikeste inimeste väikeste tegude koostoimes. Aga kas asjadel saab võimu olla?</p> <p>„Kõigepealt me vormime oma ehitisi; seejärel vormivad nemad meid,” ütles Winston Churchill. Kui võimu määratleda mõjutaja ja vormijana, siis on asjade mõjuvõim meie üle vaieldamatu.</p> <p>Selle peale saab siiski veel öelda, et asjad kannavad endas ikka vaid seda mõjutust, mille võimalolijad on neisse pannud: asjadel endil ju ei ole tahet. Kuid õigupoolest on asjadel tahe olemas küll, kuigi ehk kaudsemalt. Nad ei ole nõus igal viisil koos püsima ja toimima: nad avaldavad vastupanu. Ning kui me soovime, et nad meid teeniksid, peame me nendega arvestama ja nende eest hoolt kandma.</p>
<p>Kui me midagi tajume, siis seeläbi, et me asjastame selle, toome „peo peale”. Midagi, mis jääb meie ümber (näiteks ruumi), on raske tajuda, sest miski libiseb siin alati selja taha ja hoomamise alt ning pihkude vahelt.</p> <p>Kas infrastruktuuri saab tajuda? Kui oleme silmitsi infrastruktuuriobjektiga, siis ta tundub asjana. Kuid see on alati ainult üks tükki millestki laiemast ja hoomamatust. Pigem on infrastruktuur miski, mis alati ümbritseb, millest ei pääse ja mis saab eksisteerida vaid mudelina meie peades, ettekujutusena. Või enamasti teda meie jaoks üldse ei eksisteerigi.</p>	<p>Mingis mõttes oleme me kõik teetöölised. Ehitame, teenindame ja tarbime seda võrgustikku, mille puhul on järjest ebaselgem, kas meie juhime seda või see meid.</p> <p>Brutaalne tee-ehitus teatrisaalis, õrnas ja hapras kõrgkultuuri kantsis – kas pole kohatu? Võib-olla mitte. On ju võimustki hakatud rääkima kui teatrist, nimetama poliitilisi debatte teatrietendusteks. Ja mida muud ongi poliitikutel teha, kui tegelik võim asub mujal? Miks mitte siis tuua üheks õhtuks lavale ka tegelik, tumm võim oma operaatoritega (ja ma ei pea silmas ainult teetöölisi)?</p>

Sven Parker

VALGUS SUUNAGA TERRITOORIUMILE
Installatsioon, teesillutuskivid,
segumasin, liiv, erinevad materjalid